

پیمانه‌های بی‌پایان

طی دو ماه گذشته، در کنار اشتغالات و تعهدات کاری، رمان «خرمگس»، نوشته اتل وینیچ را با ترجمه روان خسرو همایون پورخواندم و لذت بردم. رمان در حال و هوای تحولات سیاسی ایتالیای قرن نوزدهم نگاشته شده، روزگاری که ایتالیا به اشغال اتریش در آمده بود. سخنان تیز و تند آرتور (خرمگس) خطاب به کاردینال کلیسا (مونتالی) که از قضای روزگار پدر اوست، و از این طریق به چالش کشیدن کلیسای کاتولیک رم که از اشغال‌گران حمایت می‌کرد، از فقرات خواندنی رمان است. همچنین، رابطه رمانتیک پیچیده و تو بر تو و درازآهنگ آرتور، جما و مارتینی با یکدیگر که تا آخر رمان و کشته شدن آرتور ادامه پیدا می‌کند، از دیگر بخش‌های جذاب «خرمگس» است...

علاوه بر این، دو کتاب «پیمانه‌های بی‌پایان: قصه‌های کوتاه ادبیات عرفانی»، به انتخاب و همراه با تعلیقات مهدی محبتی و «قصه غریب آمد و گوینده هم: پژوهشی درباره داستان‌های تک‌بیتی مثنوی»، نوشته سعید رضا دوست را در مطالعه گرفتم و بهره‌های بسیار بردم. محبتی، در مقدمه عالمانه پنجاه صفحه‌ای خود بر این اثر، مبانی تئوریک قصه‌های کوتاه عرفانی در ادبیات فارسی را بررسی کرده است. تفکیک میان دو معنای قصه از یکدیگر، از مطالب خواندنی نوشته ایشان است. مطابق با معنای نخست، به تعبیر مولوی، قصه چون پیمانه‌ای است و معنی در آن بسان دانه‌ای قرار گرفته، که:

ای برادر قصه چون پیمانه‌ای است

معنی اندر وی بسان دانه‌ای است

مطابق با معنای دوم، که عمیق‌تر و دل‌انگیزتر می‌نماید، عارف با گفتن قصه، نکات نغزو ژرفی را که حتی تا پیش از اشتغال به سرایش قصه بر او به تمامه مکشوف نبوده، بر آفتاب می‌افکند. تو گویی، به تماشای هنر و خلاقیت خود می‌نشیند و با خودکاو‌ی‌ای که ارتجالا نصیب او شده و سالک را در کام کشیده، خود را در آیین هنر خویش بهتر و عمیق‌تر می‌شناسد، که:

بشنوید ای دوستان این داستان

خود حقیقت نقد حال ماست آن

ای ایاز از عشق تو گشتم چو موی

ماندم از قصه، تو قصه من بگوی

در مراتب پایین‌تر نیز می‌توان از این نوع روایت‌گری (narration) و آثار و نتایج مترتب بر آن سراغ گرفت؛ نویسنده و سخنوری که در فرایند نوشتن و سخن گفتن، قویا شکوفا می‌شود و

احوال غریبی را نصیب می‌برد؛ تو گویی نکاتی که تا پیش از این بر او خیلی آشکار نبوده، در حال جاری شدن بر قلم و زبان وی است.

رضا دوست، با توضیح آنچه داستان را از روایت‌های شنیداری و دیداری تفکیک می‌کند و با برشمردن مؤلفه‌های داستان کوتاه، با عنایت به جنبش مینی مالیسم در دهه شصت میلادی سده بیستم، مینی مالیسمی که به لحاظ زیبایی شناختی فرزند خلف فرمالیسم است، مؤلفه‌ها و کارکردهای «داستان کوتاه» را برشمرده و آن را از «داستان بلند» تفکیک کرده است. در ادامه، از منظر فرمالیستی به «مثنوی معنوی» پرداخته و به روایت خویش، ابیات تک بیتی‌ای را که در کل دفاتر شش گانه، ایستاده بر پای خوداند و می‌توان هر یک از آنها را به‌عنوان یک داستان کوتاه در نظر آورد، انتخاب و تشریح کرده است. وی جهت نشان دادن سابقه این کار در میان ادب پژوهان برجسته معاصر، به محمدعلی جمالزاده، استشهاد کرده و روایت او درباره یکی از قصه‌های تک‌بیتی «مثنوی» را نقل کرده است. در جلسات اخیر «شرح مثنوی» ام در «بنیاد سهروردی»، با عنایت به دو اثر فوق، کوشیده‌ام به «فرم» این اثر جاودانه عرفانی در زبان فارسی نیز پردازم. پیشنهاد می‌کنم، دوستان عزیز «پیمانه‌های بی‌پایان» و «قصه غریب آمد و گوینده هم»، همچنین رمان «خرمگس» را در مطالعه بگیرند و اوقات خوشی را تجربه کنند....